

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2022 m. lapkričio 10 d.
(OR. en)

14613/22

AGRI 620
ENV 1139

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2022 m. lapkričio 10 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2022) 590 final
Dalykas:	KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI Trąšų pakankamumo ir įperkamumo užtikrinimas

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2022) 590 final.

Pridedama: COM(2022) 590 final

Briuselis, 2022 11 09
COM(2022) 590 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Trąšų pakankamumo ir įperkamumo užtikrinimas

1. IŽANGA

Šiuo metu patiriama didžiausia nuo praeito šimtmečio aštuntojo dešimtmečio **pasaulinė mineralinių trąšų krizė**. Dėl COVID-19 pandemijos ir jos nulemtų tiekimo grandinių sutrikimų bei vėlesnės energetikos krizės trąšų kainos pasiekė rekordines aukštumas.

Trąšoms tenka **svarbus vaidmuo apsirūpinant maistu**¹.

Rusijos neteisėta ir nepagrįsta invazija į Ukrainą turėjo didelį neigiamą poveikį jau ir taip didelę įtampą patiriančioms pasaulinėms trąšų rinkoms. Ji atskleidė trūkumus, susijusius su pasaulio priklausomumu nuo vos kelių pasaulinių tiekėjų. Rusija, kurios trąšų eksportas 2020 m. sudarė apie 15 proc. pasaulinio trąšų eksporto, nustatė apribojimus savo maisto ir trąšų eksportui ir dėl to pasaulinė pasiūla sumažėjo, o kainos padidėjo. Dėl trąšų trūkumo ir didelių kainų pasaulinė apsirūpinimo maistu krizė dar pagilėjo², todėl pasaulinei trąšų trūkumo problemai išspręsti reikia bendrų pastangų. ES sustiprino pastangas spręsti pasaulinę maisto stygiaus problemą ir sušvelninti maisto krizės poveikį pažeidžiamose šalyse, inicijuodama greitą ir visapusišką **Europos komandos atsaką į pasaulinį maisto stygių**.

Be to, veiksmingai sušvelninti maisto krizę padėjo **ES solidarumo koridoriai ir Juodosios jūros grūdų iniciatyva**, suteikę Ukrainai galimybę toliau eksportuoti savo grūdus ir padėję stabilizuoti rinkas bei mažinti maisto kainas. **ES ir Ukrainos solidarumo koridoriai** tapo svarbia Ukrainos, ES ir likusio pasaulio prekybos grandimi ir iki šiol palengvino daugiau kaip 14 mln. tonų Ukrainos žemės ūkio prekių (grūdų, aliejinių augalų sėklų ir susijusių produktų, įskaitant trąšas) eksportą, taip padėdami sušvelninti pasaulinę maisto krizę. ES remia tarpininkavimo vaidmenį atliekančias JT ir Turkiją ir ragina atnaujinti Juodosios jūros grūdų iniciatyvą, kad ji būtų įgyvendinama ir po lapkričio 19 d. Nutraukus schemos taikymą, būtų patirta sunkių padarinių apsirūpinimo maistu saugumui visame pasaulyje.

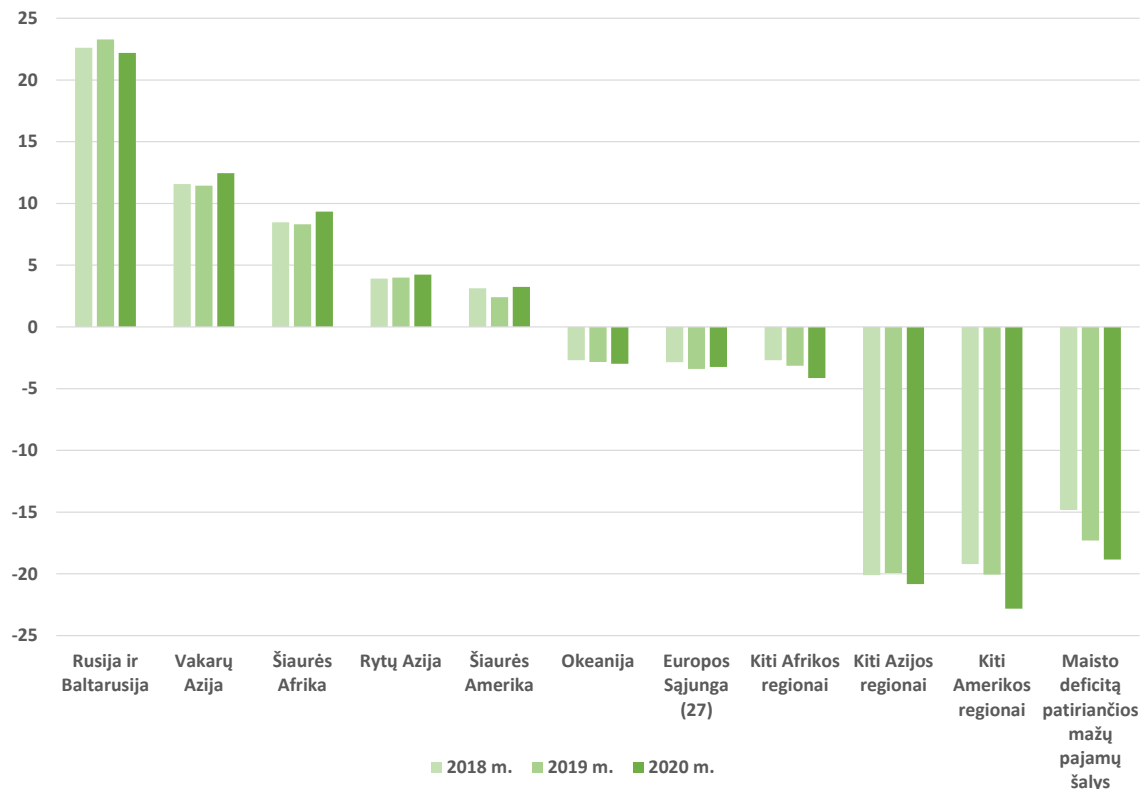
Dėl įtemptos padėties trąšų rinkose labiausiai kenčia visų pirma **mažų ir vidutinių pajamų šalys**. 2022 m. rekordiška daug – **222 mln.** – **žmonių 53 šalyse patiria didelį maisto stygių** ir jiems reikia skubios pagalbos. Tarp labiausiai paveiktų šalių yra Somalis, Afganistanas, Etiopija, Nigerija, Pietų Sudanas ir Jemenas, taip pat Pietų Amerikos regionas.

¹ Žr. šio komunikato 1 priedą, kuriame trumpai paaiškinami biologiniai ir cheminiai procesai, kuriais grindžiamas trąšų veikimas ir poveikis.

² Žr. 2022 m. kovo 23 d. Komisijos komunikatą „Apsirūpinimo maistu užtikrinimas ir maisto sistemų atsparumo didinimas“, COM(2022) 133 *final*.

Gyvybinga maisto produktų gamyba priklauso ne tik nuo trąšų, tačiau dabartinė padėtis yra ypač kritinė dėl **galimo trumpalaikio trąšų trūkumo poveikio pasėlių derliui**. Dėl mažesnio derliaus bus mažiau maisto. JT įspėjo apie pasaulinę trąšų krizę ir nurodė, kad ateinančiais metais ji gali kelti pavojų maisto produktų gamybai, darydama poveikį šalims, kurios neturi fiskalinės erdvės paramos programoms, skirtoms trąšų įperkamumui palaikyti, įgyvendinti.

1 diagrama. Grynoji prekybos trąšomis apimtis, išreikšta milijonais tonų maisto medžiagų

Šaltinis – FAOSTAT (Maisto ir žemės ūkio organizacijos maisto statistinė duomenų bazė)³.

Pasaulinę trąšų stygių visų pirma lemia didelės gamtinių dujų, kurios yra būtinos azoto trąšų gamybai, kainos⁴. **Europa turi gerai išvystytą trąšų pramonę**, tačiau ji priklauso nuo gamtinių dujų, taip pat nuo fosfatų ir kalio karbonato importo⁵. 2022 m. vasarą

³ Geografiniai suvestiniai rodikliai – tai iš FAOSTAT paimti rodikliai arba remiantis jais parengti rodikliai.

⁴ ES ir pasaulio trąšų rinkos būklė ir veikimas trumpai paaiškinti šio komunikato 2 priede.

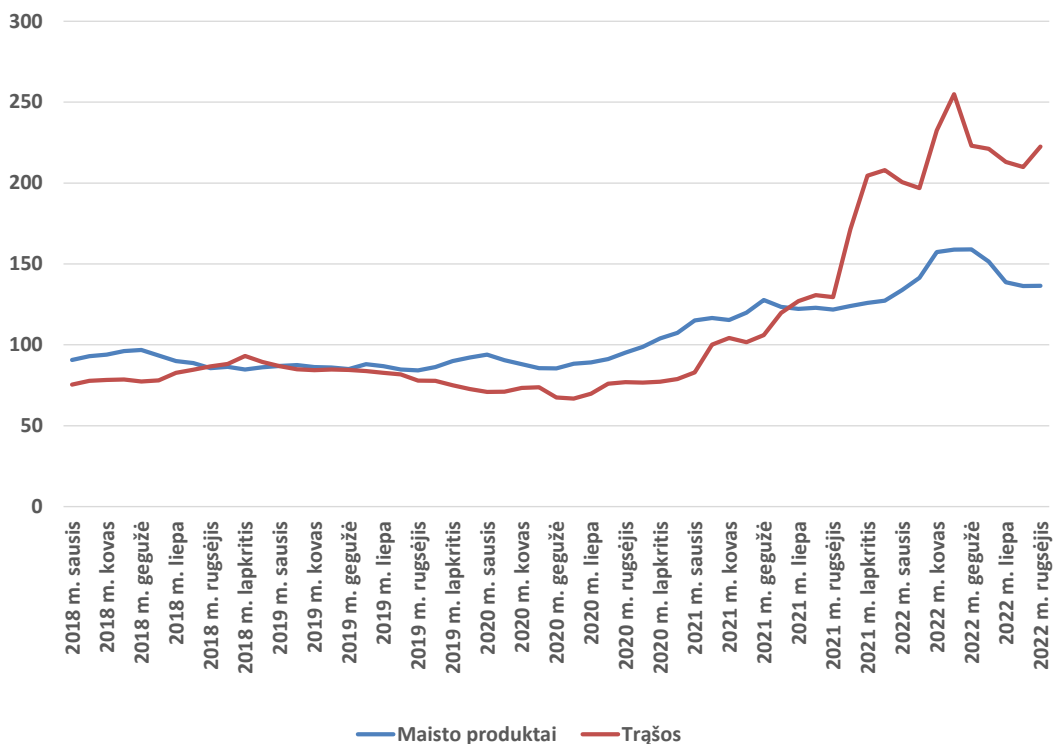
⁵ Pagrindinės maistinės makromedžiagos, naudojamos gaminant trąšas, yra azotas, fosforas ir kalis.

išlaidos dujoms sudarė iki 90 proc. kintamų ES amoniako gamybos sąnaudų (amoniakas yra tarpinis produktas, naudojamas azoto trąšoms gaminti). 2022 m. rugpjūčio mėn., kai dujų kainos pasiekė aukščiausią tašką, pramonė nutraukė 70 proc. amoniako gamybos pajėgumų naudojimą, nes gamyba tapo nepelninga. Esama požymių, kad šiuo metu naudojamų pajėgumų dalies sudaro 50 proc. Jei dujų kainos toliau mažės, tikėtina, kad pajėgumų naudojimas toliau didės. Dėl sumažėjusios gamybos ES taip pat mažėja ES eksportas į ES nepriklausančias šalis. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius azoto tarpinių produktų ir trąšų eksportas sumažėjo 9 proc., o importas padidėjo 19 proc.

Nors ES trąšų tebėra, jų įperkamumas yra problema ūkininkams (2022 m. rugsėjo mėn. azoto trąšų kaina, palyginti su ankstesnių metų kaina, išaugo 149 proc.) visų pirma dėl to, kad gerokai padidėjo ir kitų išteklių (energijos) kainos. Didelės trąšų kainos daro poveikį ūkininkų sprendimams dėl pirkimo ir sodinimo, o tai savo ruožtu gali turėti poveikį kito sezono derliui ir **ES indėliui pasaulyje užtikrinant maisto pakankamumą ir įperkamumą.**

Priemonės, kurių ES imasi siekdama **sumažinti dideles energijos kainas**, padės sudaryti geresnes sąlygas trąšų pramonei. Tačiau reikia imtis skubesių ir tikslingesnių veiksmų. Šiame dokumente siūlomi trumpalaikiai veiksmai turėtų padėti sumažinti sunkumus, su kuriais susiduria ES ūkininkai ir trąšų gamintojai, ir daryti pažangą siekiant ES strateginio tikslo **sumažinti priklausomybę nuo importo iš Rusijos**, įvairinant gamybą ir užtikrinant patikimas tiekimo grandines. Žvelgiant pasauliniu mastu, turi būti toliau stiprinamas ES įsipareigojimas kovoti su maisto stygiu.

2 pav. Pasaulinis trąšų ir maisto produktų kainų indeksas (Indeksas 100 = 2010)

Šaltinis – Pasaulio bankas.

Bendras ES strateginis tikslas tebėra apibrėžtas **strategijoje „Nuo ūkio iki stalo“** nustatytais tikslais. Iš įrodymų matyti, kad trąšos ne visada tinkamai naudojamos. Tam tikruose regionuose **prarandamų maisto medžiagų** kiekis sudaro iki 50–60 proc. laukuose paskleidžiamų trąšų kiekio, o tai reiškia, kad daugelyje ES dalių vienam pasėlių hektarui sunaudojamas perteklinis trąšų kiekis, tačiau derlius akivaizdžiai padidinamas nedaug. Todėl strategijoje „Nuo ūkio iki stalo“ nustatytas tikslas iki 2030 m. maisto medžiagų praradimą sumažinti 50 proc., kartu išsaugant dirvožemio derlingumą, yra pasiekiamas.

Tačiau trumpuoju laikotarpiu, atsižvelgiant į geopolitinę neapibrėžtumą, turėtų būti dedamos visos pagrįstos pastangos, kad būtų išvengta pavojaus nuolatiniam ES **indėliui užtikrinant maisto pakankumą ir įperkamumą**. Privalome užtikrinti, kad Rusijai taikomos ES sankcijos būtų įgyvendinamos taip, kaip numatyta, kartu sudarant sąlygas trąšų, skirtų ES ir ne ES ūkininkams naudoti, tranzitui ir srautui. Sąjungos struktūrinis sprendimas, kaip užtikrinti maisto pakankumą ir įperkamumą ir išlaikyti gerą mūsų aplinkos ir planetos būklę, yra spartesnis perėjimas prie **tvarios maisto produktų gamybos ir novatoriškų technologijų**.

Šiuo komunikatu Komisija pristato šiuos **vidaus veiksmus**:

- Komisija atkreipia dėmesį į tai, kad, jei dujų naudojimas būtų normuojamas, valstybės narės, laikydamosi Komisijos komunikato „Sutaupytos dujos – saugu žiemą“, savo nacionaliniuose ekstremaliųjų situacijų valdymo planuose gali teikti pirmenybę **nuolatiniam ir nepertraukiamam** trąšų gamintojų **aprupinimui gamtinėmis dujomis**;
- iš dalies pakeista laikinoji **valstybės pagalbos sistema krizės sąlygomis** suteikia galimybę teikti specialiąją paramą ūkininkams ir trąšų gamintojams. 2022 m. spalio 28 d. priimtu antruoju daliniu sistemos pakeitimu Komisija padidino viršutines ribotų pagalbos ūkininkams sumų ribas, taip pat padidino lankstumą ir galimybes remti didėjančias išlaidas energijai patiriančias įmones, pavyzdžiui, trąšų gamintojus, taikant apsaugos priemones. Tokia tikslinė pagalba gali būti išplėsta, viršijant šiuo metu šiam sektoriui patvirtintą nedidelę pagalbos dalį. Pavyzdžiui, valdžios institucijos galėtų pirkti trąšas ir siūlyti jas mažesnėmis kainomis ūkininkams;
- nacionalinių paramos sistemų tikslais, laikantis taikytinų sąlygų, taip pat gali būti naudojamos lėšos, gautos taikant tokias priemones, kaip tam tikrų elektros energijos gamintojų rinkos **pajamų viršutinė riba** ir Sąjungos teisės aktuose numatytas **solidarumo įnašas**;
- Komisija kartu su valstybėmis narėmis išnagrinės, ar tikslinga 2023 finansiniais metais dėl didelės gamybos sąnaudas patiriančių ūkininkų panaudoti 450 mln. EUR vertės **žemės ūkio rezervą**;

- Komisija išnagrinės ir su valstybėmis narėmis aptars, kaip, siekiant rasti išeitį iš padėties, susijusios su trąšomis, geriausiai pasinaudoti **BŽŪP strateginiais planais**. Tvaraus tręšimo priemonės turėtų būti įgyvendinamos sparčiai. Komisija ragina valstybes nares užtikrinti, kad pagal persvarstytus planus ūkininkams būtų padedama efektyviau ir tvariau naudoti trąšas (jei iki šiol tokio naudojimo skatinimo priemonių nėra pakankamai numatyta). Komisija palankiai vertins bei pritars tokiems pakeitimams ir užtikrins, kad tokiomis intervencinėmis priemonėmis būtų mažinamas aplinkai kenkiantis maisto medžiagų praradimas ir jam užkertamas kelias;
- Komisija imsis veiksmų, kad padidintų ES trąšų **rinkos skaidrumą**. Šioje srityje jai padės 2023 m. įsteigsimas naujas rinkos stebėjimo centras. Be to, ji reguliariai organizuos konsultacijas su suinteresuotaisiais subjektais Europos pasirengimo apsirūpinimo maistu krizėms ir reagavimo į jas mechanizmo (EFSCM) ekspertų grupėje;
- siekdama skatinti ES **atvirą strateginį savarankiškumą** (kaip galimybę ES užsitikrinti maisto tiekimo saugumą) ir nustatyti aukštus tvarumo standartus, Komisija skatins imtis šių su trąšomis susijusių priemonių:
 - užtikrinti geresnes galimybes gauti **organinių trąšų** ir maisto medžiagų iš perdirbtų atliekų srautų, ypač regionuose, kuriuose mažai naudojama organinių trąšų;
 - remti Europos azoto trąšų pramonės pertvarką, kad šios pramonės pagrindą sudarytų **amoniakas, gaminamas naudojant vandenilį iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir iš kito neiškastinio kuro**;
 - užtikrinti stabilią ir veiksmingą **atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako vandenilio** gamybos reglamentavimo aplinką, taip užtikrinant, kad trąšų, gaminamų naudojant atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako vandenilį, rinka galėtų sparčiai vystytis;
 - remti **importo įvairinimą**, kad būtų sumažinta priklausomybė nuo Rusijos;
 - 2023 m. pradėti įgyvendinti naują **Europos inovacijų tarybos** uždavinį dėl atsparaus žemės ūkio;
- 2023 m. pirmąjį ketvirtį Komisija priims **Integruotą maisto medžiagų valdymo veiksmų planą**, kurio tikslas – imtis veiksmų ES ir nacionaliniu lygmenimis, kad būtų skatinamas efektyvesnis maisto medžiagų naudojimas, atsižvelgiant į valstybių narių pradinę padėtį ir nulinės taršos tikslą.

Tarptautinėje erdvėje Komisija:

- laikydamosi Europos komandos principų, toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis ir Europos finansų įstaigomis, kad būtų įgyvendinti **atsako į pasaulinį maisto stygių** priemonės keturių krypčių (**solidarumo, gamybos, prekybos ir daugiašališkumo**) veiksmai;
- toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, Ukraina, Moldova ir atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, kad būtų padidinti ES ir Ukrainos solidarumo koridorių pajėgumai;
- **bendradarbiaus su atrinktomis ES šalimis partnerėmis**, be kita ko, pagal iniciatyvą „Trąšos – pasaulinio masto uždavinys“ („Global Fertiliser Challenge“), kad, **taikant veiksmingą ir tvarią ūkininkavimo praktiką** ir tvariu dirvožemio derlingumo valdymu grindžiamas alternatyvas, būtų sumažinta jų priklausomybė nuo importuojamų mineralinių trąšų ir tokių trąšų naudojimas;
- didins pasaulinės trąšų rinkos skaidrumą, prisidėdama prie atitinkamų su trąšomis susijusių tarptautinių iniciatyvų, visų pirma G20 **Žemės ūkio rinkos informacinės sistemos (AMIS)** iniciatyvos;
- toliau bendradarbiaus su JT agentūromis ir tarptautinėmis finansų įstaigomis, siekdama **dvišaliuose ir daugiašaliuose forumuose** spręsti trąšų pakankumo ir įperkamo klausimus ir prisidėti prie tvarių daugiašalių sprendimų;
- didins paramą **mokėjimų balanso poreikiams patenkinti**, be kita ko, pasinaudodama Tarptautinio valiutos fondo (TVF) Skurdo mažinimo ir augimo patikos fondu, ir stiprins bendradarbiavimą su nepriklausomomis finansų įstaigomis pagal strategiją „Global Gateway“, kad būtų plėtojamos novatoriškos ir tvarios investicijos;
- pradės diskusijas dėl skaidrumo didinimo, įskaitant diskusijas **Pasaulio prekybos organizacijoje dėl vengimo prekybai trąšomis taikyti eksporto apribojimus**, siekdama įgyvendinti pagal deklaraciją dėl maisto stygiaus, dėl kurios susitarta paskutinėje ministrų konferencijoje, priimtus įsipareigojimus;
- toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, siekdama užtikrinti, kad **pasaulinė prekyba žemės ūkio maisto produktais, įskaitant trąšas**, galėtų sklandžiai vykti;
- **aktyviau vykdys darbą, susijusį su bendra komunikacija ir diplomatine informavimo veikla**, siekdama atkreipti dėmesį į Europos komandos atsaką į maisto stygių bei jį konsoliduoti ir kovoti su Rusijos dezinformacija. ES toliau stebės Rusijos manipuliavimą informacija ir su juo kovos, naudodamasi, be kita ko, ES viešaisiais kanalais, pavyzdžiui, „EUvsDisinfo“, ir kartu toliau bendradarbiaudama su panašiai mąstančiais partneriais, visų pirma G7 ir NATO.

2. TRĄŠŲ PAKANKAMUMO IR ĮPERKAMUMO ES UŽTIKRINIMAS

2.1. Rinkos stebėseną

Nuo 2021 m., kai padidėjo žemės ūkio išteklių kainos, trąšų rinkos klausimas buvo įtrauktas į Komisijos susitikimų su suinteresuotaisiais subjektais ir valstybėmis narėmis, rengiamų, be kita ko, pagal Europos pasirengimo apsirūpinimo maistu krizėms ir reagavimo į jas mechanizmą (EFSCM), ir į ekspertų grupės posėdžių tręšiamųjų produktų klausimais darbotvarkę.

Duomenų apie trąšų pramonės ir (arba) ūkininkų bei trąšų gamintojų organizacijų turimas atsargas nėra. Komisija didins rinkos skaidrumą, pasitelkdama ES **trąšų rinkų stebėjimo centrą**, ir ieškos būdų, kaip gauti iš valstybių narių ir suinteresuotųjų subjektų daugiau tikralaikinių duomenų.

2.2. Bendra žemės ūkio politika (BŽŪP) ir valstybių narių BŽŪP strateginiai planai

Pagal naująją BŽŪP ūkininkams plačiai teikiama finansinė parama, kuria siekiama **optimizuoti trąšų naudojimą**, kad jie galėtų gauti aplinkosauginės, su klimatu susijusios ir ekonominės naudos. Iš geriausios valstybių narių praktikos matyti, kad efektyviau naudojant azotą galima sumažinti trąšų naudojimą, kartu išlaikant ar net padidinant derlių ir užtikrinant teigiamą poveikį bendram dirvožemio derlingumui⁶. Be to, dėl didesnio efektyvumo ES sumažės trąšų poreikis, taigi ir įtampa pasaulinėje rinkoje.

Pagal **naujos žaliosios architektūros** priemonių sistemą taikomas griežtesnių sąlygų (geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų ir teisės aktais nustatytų valdymo reikalavimų), kuriomis siekiama apsaugoti ir gerinti dirvožemio būklę ir derlingumą⁷, ir savanoriškų valstybių narių parengtų priemonių, kuriomis siekiama remti ūkininkus viršijant būtiniausius reikalavimus, be kita ko, maisto medžiagų valdymo srityje, derinys. Ūkininkams skirtos savanoriškos priemonės apima tokias intervencines priemones, kaip **ekologinės sistemos ir agrarinės aplinkosaugos bei klimato valdymo įsipareigojimai**.

⁶ Atsižvelgiant į tai, 2023 m. bus pateiktas pasiūlymas dėl Geros dirvožemio būklės teisės akto, kuriame bus išdėstytos tolesnės tikslinės vidutinės trukmės / ilgalaikės priemonės, padėsiančios spręsti dirvožemio derlingumo siekiant ES užtikrinti apsirūpinimą maistu klausimus.

⁷ Su maisto medžiagų sritimi susiję geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės standartai (GAAB) ir teisės aktais nustatyti valdymo reikalavimai (TANVR) – Nitratų direktyvoje nustatytų įpareigojimų laikymasis (2-asis TANVR), apsaugos ruožų išilgai vandentakių įrengimas (4-asis GAAB), priemonės, kuriomis siekiama išvengti dirvožemio erozijos ir užtikrinti minimalią dirvožemio dangą (5-asis ir 6-asis GAAB), ir sėjomaina (7-asis GAAB).

Visuose BŽŪP strateginiuose planuose numatyti įvairūs maisto medžiagų naudojimo efektyvumo klausimui spręsti skirti veiksmai:

- intervencinėmis priemonėmis skatinamas **pasėlių įvairinimas ir geresnė sėjomaina, įtraukiant baltyminius augalus**. Pagal BŽŪP planus taip pat remiami **tarpiniai pasėliai**⁸, kuriais didinamas žaliųjų trąšų ir **dirvožemio organinių medžiagų kiekis**, arba įsipareigojimai didinti dirvožemio dangą, viršijant būtiniausius reikalavimus;
- BŽŪP strateginiais planais remiamas **maisto medžiagų valdymo planų**, kuriais didinamas tų medžiagų naudojimo efektyvumas, tvirtinimas siekiant juos taikyti platesniu mastu (ne tik tose teritorijose, kuriose jie jau yra privalomi pagal Nitratų direktyvą);
- pagal planus parama **tiksliam ūkininkavimui, ekologiniam ūkininkavimui ir agroekologijai** apima valdymo įsipareigojimus, investicijas į naują žemės ūkio techniką, praktiką, kurią taikant naudojama mažiau trąšų, ir didesnę konsultacijų ir mokymo prieinamumą⁹;
- BŽŪP strateginiais planais remiamas dalinis **mineralinių trąšų pakeitimas organinėmis trąšomis**, pvz., mėšlu, nuotekų dumblu ir biologinėmis atliekomis, susidarančiomis vykstant metanizacijos arba biologinio ir terminio apdorojimo procesams, kartu užtikrinant, kad dėl to nebūtų prarandama daugiau maisto medžiagų.

Per derybas, po kurių priimami BŽŪP strateginiai planai, Komisija paragino valstybes nares į savo planus įtraukti priemones, susijusias su efektyvaus trąšų naudojimo optimizavimo praktika. Patvirtinus visus planus, **ji užtikrins, kad suplanuotų intervencinių priemonių būtų imtasi ir jos būtų įgyvendintos**. Ji ragins valstybes nares skatinti **platesnį šių priemonių taikymą** ūkiuose. Komisija paragins valstybes nares, kad **ateityje persvarstydamos savo BŽŪP strateginius planus** jos apsvarstytų galimybę nustatyti tolesnius prioritetus ir padidintų tokių intervencinių priemonių užmojį. Visų pirma **Komisija ragina valstybes nares paspartinti Ūkių tvarumo priemonės maisto medžiagų naudojimui valdyti („FaST“) diegimą** ir jos taikymą ūkiuose¹⁰.

⁸ Tarpiniai pasėliai įsisavina perteklinį azotą, likusį patręšus ankstesnius pasėlius, todėl jis neprarandamas dėl išplovimo.

⁹ Su tiksliau ūkininkavimu susijusios investicijos aiškiai įtrauktos į 24 planų projektus.

¹⁰ Ūkių tvarumo priemonė maisto medžiagų naudojimui valdyti suteikia ūkininkams galimybę optimizuoti trąšų naudojimą laiko, kiekio ir vietos požiūriu.

2.3. Išskirtinės priemonės ir žemės ūkio rezervas

2022 m. kovo mėn. Komisija priėmė **išskirtinį** 500 mln. EUR vertės **paramos priemonių rinkinį**, skirtą labiausiai nuo sunkių karo Ukrainoje padarinių nukentėjusiems gamintojams remti. Šiam tikslui buvo panaudotos BŽŪP krizių rezervo lėšos. Tuo remdamosi, valstybės narės ūkininkams, pirmiausia – tvarią praktiką taikantiems ir labiausiai nuo krizės nukentėjusiems ūkininkams, suteikė 492 mln. EUR finansinę paramą.

Iš reformuotos BŽŪP **žemės ūkio rezervo** 2023 m. valstybės intervencijos ir sandėliavimo priemonėms, kuriomis siekiama stabilizuoti žemės ūkio rinkas, arba išskirtinėms priemonėms, kuriomis būtų reaguojama į rinkos sutrikdymo grėsmę, riziką sveikatai ar kitas ekstremalias situacijas, kaip nustatyta Bendro rinkos organizavimo reglamente, bus skirta 450 mln. EUR. Komisija kartu su valstybėmis narėmis išnagrinės, ar tikslinga taikyti išskirtines žemės ūkio rezervo priemones tam, kad būtų išvengta rinkos sutrikimų, kurių atsirastų dėl įtampos trąšų rinkoje poveikio ES ūkininkų gamybai.

2.4. Laikinoji valstybės pagalbos sistema krizės sąlygomis kaip finansinės pagalbos teikimo kanalas

Pagal **laikinąją valstybės pagalbos sistemą krizės sąlygomis** (toliau – sistema) valstybės narės gali pasinaudoti valstybės pagalbos taisyklėse numatyta lankstumo priemone ir teikti paramą, be kita ko, pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojams (įskaitant paramą trąšoms pirkti) ir trąšų gamintojams. Valstybės narės gali įmonėms, įskaitant, pavyzdžiui, pirminės žemės ūkio produkcijos ir trąšų gamintojus, teikti pagalbą, skirtą daliai neseniai padidėjusių išlaidų dujoms ir elektros energijai padengti, jeigu yra taikomos apsaugos priemonės.

2022 m. kovo–rugsėjo mėn. Komisija patvirtino 18 **specialiai žemės ūkiui skirtų pagalbos schemų**, kurių bendras biudžetas pagal šią sistemą yra apie 3,5 mlrd. EUR. Trys iš šių schemų skirtos ūkininkams trąšoms pirkti (bendras biudžetas – 855 mln. EUR). Dauguma valstybių narių pasirinko bendrąsias schemas, kurios gali būti taikomos visiems ekonomikos sektoriams (2022 m. rugsėjo mėn. – 455 mlrd. EUR). Kai kurios valstybės narės pasirinko specialias valstybės pagalbos schemas intensyviai energiją vartojančioms įmonėms remti.

2022 m. spalio 28 d. **sistema buvo pritaikyta** prie valstybių narių poreikio remti labiausiai nuo krizės nukentėjusias intensyviai energiją vartojančias įmones, įskaitant trąšų gamintojus. Trąšų gamintojams, kaip ypač paveikto sektoriaus subjektams, gali būti taikomas didesnis pagalbos intensyvumas ir iki 150 mln. EUR pagalbos sumos, jei jie atitinka tinkamumo kriterijus¹¹. Pagal laikinąją sistemą krizės sąlygomis įmonėms,

¹¹ Komisijos komunikatas „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti krizės sąlygomis reaguojant į Rusijos agresiją prieš Ukrainą, sistema“, C(2022) 7945 *final*.

gaunančioms didesnes pagalbos sumas, numatyti įpareigojimais parengti veiksmų planą, pagal kurį bus mažinamas energijos vartojimo anglies pėdsakas ir įgyvendinamos energijos vartojimo efektyvumo priemonės. Be to, padidinta pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojams (ūkininkams) skiriamos didžiausios pagalbos sumos viršutinė riba, todėl valstybės narės prireikus gali teikti paramą ūkininkams trąšoms pirkti.

Valstybės parama gali būti teikiama ne tik valstybės pagalbos priemonėmis, bet ir įvairiais kitais būdais. Pavyzdžiui, valdžios institucijos gali pirkti trąšas konkurencingesnėmis rinkos kainomis (atsižvelgiant į jų derybinę galią) ir jas siūlyti ūkininkams mažesnėmis kainomis (šiuo atveju tokia parama apimtų valstybės pagalbos elementą), atsižvelgiant į taikomas sistemos ribas. Valstybės narės taip pat galėtų užtikrinti, kad trąšos ūkininkams būtų paskirstomos pagrįstai ir nieko nediskriminuojant, visų pirma, jei reikėtų normuoti dujų naudojimą.

2.5. Kitas ES finansavimas

Tam tikrų elektros energijos gamintojų rinkos pajamoms taikydamos viršutines ribas ir rinkdamos solidarumo įnašą¹², valstybės narės gali būti surinkusios lėšų, kurias jos **gali, be kita ko, pasinaudodamos sistema perskirstyti intensyviems energijos vartotojams, pavyzdžiui, ūkininkams arba trąšų gamintojams** (iki apytikriai 140 mlrd. EUR), kad paremtų energijai imlių pramonės sektorių įmones, su sąlyga, kad šios lėšos bus naudojamos investicijoms į atsinaujinančiųjų išteklių energiją, energijos vartojimo efektyvumą ar kitas priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo technologijas. Neseniai pagal 2014–2020 m. **Sanglaudos politikos** taisyklės pasiūlytos tikslinės ir išskirtinės priemonės (Įperkamos energijos rėmimo (SAFE) priemonė) suteiktų nacionalinėms valdžios institucijoms galimybę iki 40 mlrd. EUR skirti MVĮ, darbuotojams ir pažeidžiamiems namų ūkiams remti, kad jie galėtų išsilaikyti didėjančios energijos kainoms. Be to, Komisija ragina valstybes nares teikti pirmenybę priemonėms, kuriomis siekiama užtikrinti trąšų įperkamumą ir taip – apsirūpinimo maistu saugumą.

Atsižvelgdama į dabartinę energetikos krizę, Komisija pasiūlė atlikti tikslinius Reglamento dėl Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) pakeitimus, siekiant į jį įtraukti planui „REPowerEU“ skirtus skyrius; jais valstybės narės galės papildyti savo esamus ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. Komisija paskelbė valstybėms narėms skirtas gaires, kaip keisti savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus ir juos papildyti planui „REPowerEU“ skirtais skyriais. Šiais pakeitimais turėtų būti siekiama taupyti energiją, įvairinti energijos tiekimą ir sparčiau diegti atsinaujinančiųjų išteklių energetikos sprendimus, siekiant jais pakeisti namuose, pramonėje ir elektros energijos gamybos sektoriuje naudojamą iškastinį kurą. Persvarstydamos savo planus, valstybės narės įvairinimo sumetimais

¹² 2022 m. spalio 6 d. Tarybos reglamentas (ES) 2022/1854 dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti.

galėtų į juos įtraukti paramą tvariai trąšų gamybai, visapusiškai laikydamosi reikšmingos žalos nedarymo principo¹³.

Pagal programą „**Europos horizontas**“¹⁴ dabartinės 2021–2027 m. daugiametės finansinės programos laikotarpiui sutelkta apie 9 mlrd. EUR tikslinių investicijų, skirtų 6 veiksmų grupės darbo programoms, partnerystės iniciatyvoms ir misijoms, susijusioms su maistu, bioekonomika, gamtos ištekliais, žemės ūkiu ir aplinka. Nustatyta, kad per pirmuosius dvejus programos „Europos horizontas“ įgyvendinimo metus vykdomi daugiau kaip 35 projektai, kurių biudžetas yra apie 180 mln. EUR, susiję su trąšų naudojimu žemės ūkyje, įskaitant projektus, susijusius su maisto medžiagų balanso optimizavimu, alternatyviais tręšiamaisiais produktais ir gamtos procesais pagrįstais bei agroekologiniais maisto medžiagų valdymo sprendimais. Finansavimas taip pat skiriamas pagal Europos dirvožemio būklės gerinimo misiją. Vienas iš konkrečių jos tikslų – mažinti dirvožemio taršą, orientuojantis į veiksmus, kuriais siekiama sumažinti trąšų naudojimą ir maisto medžiagų praradimą.

2023 m. Komisija inicijuos naują Europos inovacijų tarybos uždavinį dėl atsparaus žemės ūkio, kuriam bus skirtas 65 mln. EUR biudžetas žemės ūkio technologijų startuoliams remti, kad būtų sparčiai plėtojamos giliųjų technologijų inovacijos, skirtos pasėlių derliui ekologiškomis technologijomis išlaikyti ir padidinti, visų pirma tręšimo srityje.

Finansavimą novatoriškiems parodomiesiems projektams, padedantiems siekti žiedinės ekonomikos tikslų, susijusių su medžiagų, be kita ko, maisto medžiagų, atgavimu iš atliekų ir nuotekų, taip pat teikia **apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ATLPS) Inovacijų fondas**.

2.6. Organinės trąšos

ES priklausomybę nuo dujų iš dalies **galima mažinti** mineralines trąšas pakeičiant organinėmis trąšomis. Tai, be kita ko, skatinama įgyvendinant ES ekologinio ūkininkavimo tikslą (iki 2030 m. ekologinio ūkininkavimo praktika turi būti taikoma 25 proc. žemės ūkio paskirties žemės¹⁵). Taip bus sumažintas trąšų anglies pėdsakas.

¹³ 2021 m. vasario 12 d. Komisijos pranešimas „Reikšmingos žalos nedarymo principo taikymo techninės gairės“ (2021/C58/01).

¹⁴ 2021 m. balandžio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/695, kuriuo sukuriamas bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Europos horizontas“, nustatomos su ja susijusios dalyvavimo ir sklaidos taisyklės ir panaikinami reglamentai (ES) Nr. 1290/2013 ir (ES) Nr. 1291/2013.

¹⁵ Pagal ekologinio ūkininkavimo metodus neleidžiama naudoti sintetinių trąšų.

Nuo 2022 m. liepos mėn. **Tręšiamųjų produktų reglamentu**¹⁶ (TPR) bendroji rinka atverta visų pirma trąšoms, pagamintoms iš panaudotų atliekų ir šalutinių produktų, kurių yra ES. Juo **skatinama** gaminant trąšas **naudoti žaliasias ir žiedines alternatyvas** gamtinėms dujoms ir iškastinėms žaliavoms. Padidinti trąšų naudojimo efektyvumą ir taip sumažinti optimaliam derliui užtikrinti reikalingą trąšų kiekį padės specializuoti ES tręšiamieji produktai, pvz., trąšos su inhibitoriais, lėtaveikės trąšos ir augalų biostimuliatoriai. Svarbus žingsnis į priekį bus žengtas pagal Šalutinių gyvūninių produktų reglamentą apibrėžus būsimus galutinius gamybos grandinės taškus; tai – išankstinė patekimo į rinką pagal TPR sąlyga.

Prie strategijos „Nuo ūkio iki stalo“ tikslų prisidedama kuriant **efektyvaus organinių atliekų** (pvz., gyvulių mėšlo, anaerobinio skaidymo atliekų, dumblo ir kitų organinių atliekų srautų) **maisto medžiagų perdirbimo** taikymo atsinaujinantiesiems biožaliaviniams tręšiamiesiems produktams metodus. Svarbus elementas šioje srityje yra biologinių atliekų atskyrimas ir rinkimas. Geriau naudojant organines atliekas vietoje, gaunama ne tik aplinkosauginės naudos, bet ir ekonominės naudos gyvulių augintojams bei lauko augalus auginantiems ūkininkams, ir mažinama Europos žemės ūkio priklausomybė nuo mineralinių trąšų iš ES nepriklausančių šalių. 2022 m. spalio 26 d. Komisija priėmė persvarstytą Miesto nuotekų valymo direktyvą¹⁷, apimančią griežtesnes pareigas gauti maisto medžiagas iš nuotekų ir jas vėliau galimai pakartotinai panaudoti žemės ūkyje.

Mėšlo ir perdirbto mėšlo naudojimas¹⁸ laikantis Nitratų direktyvos gali padėti ūkininkams tapti atsparesniems nepastovių mineralinių trąšų kainų poveikiui ir užtikrinti maisto medžiagų ciklo uždarymą¹⁹. Žiedinis biologinių atliekų kaip trąšų naudojimas bus aptartas Komisijos **integruoto maisto medžiagų valdymo veiksmų plane**; jis bus

¹⁶ 2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1009, kuriuo nustatomos ES tręšiamųjų produktų tiekimo rinkai taisyklės.

¹⁷ 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo.

¹⁸ JRC, 2020, '*Recovered Nitrogen from manURE*' – *Technical proposals for the safe use of processed manure above the threshold established for Nitrate Vulnerable Zones by the Nitrates Directive* (liet. „Iš mėšlo atgautas azotas“. *Techniniai pasiūlymai dėl saugaus perdirbto mėšlo naudojimo, viršijant Nitratų direktyvoje nitratams jautrioms zonoms nustatytą ribą*). 2020 m. Jungtinio tyrimų centro ataskaitoje (toliau – RENURE) daroma išvada, kad padaryta didelė pažanga kuriant technologijas, kuriomis mažinamas perdirbto mėšlo išplovimas. Vis dėlto tikėtina, kad naudojant turimas technologijas bus gaunami produktai, kurių išmetamas amoniako kiekis bus didesnis nei tam tikrų mineralinių trąšų, pvz., kalcio amonio nitrato (CAN) ir amonio nitrato (AN), nors ir mažesnis nei mėšlo ir panašus arba mažesnis nei karbamido. Todėl RENURE produktų naudojimui turėtų būti taikomi griežti naudojimo praktikos reikalavimai, visiškai atitinkantys Nitratų direktyvoje nustatytus kriterijus.

¹⁹ 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių. Siekiant išvengti didesnės taršos, nitratams jautriose zonose ne tik mėšlas, bet ir perdirbtas mėšlas kaip mineralinių trąšų pakaitalai gali būti naudojami tik neviršijant Nitratų direktyvoje nustatytą ribą (170 kg/ha per metus).

priimtas 2023 m. pradžioje. Atsižvelgdama į tai, Komisija taip pat įvertins tolesnius reglamentavimo ir su reglamentavimu nesusijusius veiksmus, kad būtų sudarytos sąlygos plačiau naudoti iš gyvulių mėšlo atgautas maisto medžiagas.

2.7. Alternatyvūs importo šaltiniai ir importo muitų taikymo amoniakui ir karbamidui sustabdymas

Importuojamų trąšų ir tarpinių produktų tiekimo šaltinių įvairinimas siekiant užtikrinti trąšų pakankumą yra pragmatiškas atsakas į gamybos ES apribojimus, ypač regionuose, kuriuose esama tinkamų jungčių su uostais. Šiuo atžvilgiu galimybių gauti trąšų iš pagrindinių prekybos partnerių suteikia ES laisvosios prekybos susitarimai (LPS). Tuo nenukrypstant nuo ES strateginio intereso turėti gyvybingą trąšų gamybos sektorių ES.

Siekdama kompensuoti Rusijos ir Baltarusijos trąšų stygių, Komisija kreipėsi į **alternatyvius trąšų tiekėjus**. Nustatyta, kad alternatyviais azoto trąšų šaltiniais galėtų būti Omanas, Turkmėnistanas ir Kataras. Šių ES nepriklausančių šalių ekonomikai toks importas duos su didesniu augimu ir užimtumu susijusios naudos. Gerokai išaugo importas iš Egipto ir Alžyro (atitinkamai beveik 20 proc. ir 40 proc.) ir realu tikėtis, kad 2022 m. Egiptas pakeis Rusiją ir taps pagrindiniu ES importo šaltiniu.

Į ES importuojamoms azoto trąšoms taikomi 6,5 proc. **didžiausio palankumo režimo muitai**²⁰. Komisija pasiūlė iki 2024 m. pabaigos šių muitų netaikyti dviem pagrindinėms tarpinėms prekėms, naudojamoms gaminant azoto trąšas, t. y. amoniakui ir karbamidui²¹. Tai padėtų spręsti su amoniako ir karbamido tiekimu susijusias pakankumo ir įperkamumo problemas ir skatinti importo įvairinimą. Pasiūlymas dabar svarstomas Taryboje. 2019 m., atlikus tyrimą dėl dempingo, darančio žalą ES pramonei, Komisija nustatė **antidempingo muitus** iš Rusijos, Trinidado ir Tobago ir Jungtinių Amerikos Valstijų importuojamam karbamido amonio nitratai (UAN). 2022 m. spalio 26 d. Komisija nusprendė jų taikymo nesustabdyti²².

2.8. Dujų tiekimo saugumo ir įperkamumo užtikrinimo priemonės

Praėjusiais metais Komisija ėmėsi ryžtingų veiksmų, kad užtikrintų dujų tiekimo saugumą ir stabilizuotų dujų rinkas. 2021 m. spalio 13 d. Komisija paskelbė valstybėms narėms skirtas gaires („**Energijos kainų priemonių rinkinį**“), kuriomis siekiama

²⁰ Kai kurios trąšas eksportuojančios šalys, pavyzdžiui, Marokas, Egiptas, Alžyras, Tunisas, Trinidadas ir Tobagas, pagal laisvosios prekybos susitarimus gali į ES rinką patekti be muitų.

²¹ 2022 m. liepos 19 d. Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas, COM(2022) 359.

²² 2022 m. spalio 26 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2022/2070, C/2022/7826.

reaguoti į tiesioginį kainų kilimo poveikį ir toliau didinti atsparumą būsimiems sukrėtimams²³.

2022 m. gegužės 18 d. **plane „REPowerEU“** nustatytos priemonės, kuriomis siekiama mažinti dujų rinkų priklausomybę nuo iškastinio kuro ir skatinti naudoti dujas iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, taupyti energiją, įvairinti energijos tiekimą ir sparčiau diegti atsinaujinančiųjų išteklių energetikos sprendimus, kad būtų sumažintas tiekimo sutrikimų poveikis ir kontroliuojamos energijos kainos.

Savo 2022 m. liepos mėn. komunikatu **„Sutaupytos dujos – saugu žiemą“**²⁴ Komisija sustiprino ES pasirengimą šiai žiemai. Įgyvendinti Sąjungos užsibrėžti **paklausos mažinimo priemonių** ir pagal Dujų laikymo reglamentą dedamų pastangų pasiekti ir net viršyti tikslinį saugyklų pripildymo lygį tikslai. Kainos, nors istoriškai ir tebėra labai didelės, palyginti su 2022 m. rugpjūčio mėn. pasiektu aukščiausiu lygiu, sumažėjo. Komisija pateikė valstybėms narėms gaires dėl pramonės šakų, kurios, nustatant prioritetus, visuomenės požiūriu laikomos ypatingos svarbos arba strategiškai svarbiomis. Ypatingos svarbos sektoriumi laikomas maisto sektorius, o visoje ES **socialiai svarbų žemės ūkio sektorių** aprūpinančiu sektoriumi – trąšų sektorius. Komisija **pažymi, kad** tuo atveju, jei dujų naudojimas būtų normuojamas, **valstybės narės** pagal savo nacionalinius ekstremaliųjų situacijų valdymo planus **pirmenybę gali teikti nuolatinei ir nepertraukiamai trąšų gamintojų galimybei gauti gamtinių dujų**.

Neseniai, 2022 m. spalio 18 d., Komisija pasiūlė naują skubų reglamentą, kuriuo siekiama spręsti didelių dujų kainų ES problemą ir šią žiemą užtikrinti tiekimo saugumą²⁵. Tai bus daroma vykdant bendrą dujų pirkimą, taikant kainų ribojimo mechanizmus, įgyvendinant naujas skaidraus infrastruktūros naudojimo ir valstybių narių solidarumo priemones ir toliau stengiantis mažinti dujų poreikį. Šios naujos priemonės padės toliau **mažinti Europos piliečių ir pramonės patiriamą kainų spaudimą**, kartu užtikrinant tiekimo saugumą ir veikiančią vidaus rinką.

2.9. Žaliojo amoniako ir biometano gamybos skatinimas

Kalbant apie azoto trąšas, vilčių gerokai sumažinti gaminant trąšas išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį teikia **amoniako gamybos naudojant atsinaujinančiųjų energijos išteklių, mažo anglies dioksido pėdsako ir kitos rūšies vandenilį iš neiškastinio kuro** technologijos. Be to, naudojant vandenilį iš atsinaujinančiųjų

²³ 2021 m. spalio 13 d. Komisijos komunikatas „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“, COM(2021) 660 *final*.

²⁴ 2022 m. liepos 17 d. Komisijos komunikatas „Sutaupytos dujos – saugu žiemą“, COM(2022) 360 *final*.

²⁵ Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl solidarumo didinimo geriau koordinuojant dujų pirkimą bei tarpvalstybinius dujų mainus ir nustatant patikimus lyginamuosius kainų indeksus, COM(2022) 549 *final*.

energijos išteklių būtų panaikinta ES priklausomybė nuo gamtinių dujų, naudojamų trąšoms gaminti. Nors vykdoma daug didelio masto projektų, pagal juos gaminti didelį trąšų kiekį bus pradėta tik nuo 2025 m.

Sunkumų didinant vandeniliu iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių grindžiamos amoniako gamybos mastą tebekyla dėl to, kad, be kita ko, trūksta infrastruktūros, nepakankamai spartinamos leidimų išdavimo procedūros ir vis dar kuriama reguliavimo sistema. Plane „**REPowerEU**“ nurodoma keletas šiems sunkumams įveikti skirtų veiksmų. Kylant dujų kainoms, šie projektai tampa komerciškai perspektyvūs, palyginti su amoniako gamyba naudojant gamtines dujas, todėl spartėja jų įgyvendinimas. Siekiant padėti plėsti ES vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių ekonomiką, bus sukurtas naujas Europos vandenilio bankas, kuris investuos 3 mlrd. EUR, kad duotų postūmį vandenilio rinkos formavimuisi, kurioje, be kita ko, derėtų pasiūla ir paklausa.

Be laikinosios valstybės pagalbos sistemos krizės sąlygomis, Komisija neseniai persvarstė ir modernizavo savo **Valstybės pagalbos priemonių rinkinį**²⁶, kuriuo valstybės narės gali naudotis siekdamos remti Europos azoto trąšų pramonės subjektų perėjimą prie elektros energijos iš atsinaujinančiųjų išteklių arba vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir kartu – vietos masto žiedinės maisto medžiagų rekuperacijos projektus, jeigu yra tenkinamos atitinkamos sąlygos.

Komisija sieks užtikrinti stabilią ir veiksmingą atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako vandenilio gamybos reglamentavimo aplinką, taip užtikrindama, kad trąšų, gaminamų naudojant atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako vandenilį, rinka galėtų sparčiai vystytis. Komisija netrukus pagal Direktyvą (ES) 2018/2001 paskelbs du deleguotuosius aktus, kuriais bus nustatyta nebiologinės kilmės kuro iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių reglamentavimo sistema.

Vilčių kaip galimas dujų pakaitalas, ypač zonose, kuriose vandenilis iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių būtų mažiau konkurencingas, teikia **biometanas**. Plane „REPowerEU“ nurodyta, kad, norint ekonomiškai efektyviai įgyvendinti ES užmojį sumažinti gamtinių dujų importą iš Rusijos, reikia iki 2030 m. tvarią biometano gamybą padidinti iki 35 mlrd. m³. Taip bus ne tik užtikrintas atsinaujinančiųjų išteklių energijos tiekimas ir padidintos ūkininkų pajamos, bet ir sukurtas naujas organinių trąšų tiekimo srautas. 2022 m. rugsėjo 28 d. pradėta įgyvendinti **Europos biometano pramonės partnerystė**, kurios tikslas – iki 2030 m. pasiekti, kad per metus būtų pagaminama ir sunaudojama 35 mlrd. m³ biometano.

²⁶ 2022 m. vasario 18 d. „Valstybės pagalbos klimato ir aplinkos apsaugai ir energetikai gairės“, C/2022/481; 2022 m. spalio 19 d. „Valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms sistema“, C(2022) 7388 *final*.

Be to, Komisija išnagrinės priemones, kurios gali padėti perėjimo prie visiškai nuo iškastinio kuro nepriklausomos ekonomikos laikotarpiu užtikrinti **žaliųjų trąšų konkurencingumą rinkoje**.

3. TRĄŠŲ PAKANKAMUMO IR ĮPERKAMUMO UŽTIKRINIMAS PASAULYJE

3.1. ES parama daugiašalėms ir dvišalėms iniciatyvoms

Europos Sąjunga greitai reagavo į sisteminį sukrėtimą, kurį sukėlė Rusijos agresija prieš Ukrainą, imdamasi keturių Europos komandos atsako į pasaulinį maisto stygių kryptių veiksmų: 1) solidarumo, 2) gamybos, 3) prekybos ir 4) daugiašališkumo. Apskaičiuota, kad iki 2024 m. Europos Sąjunga iš viso skirs 7,7 mlrd. EUR pasauliniam apsirūpinimui maistu ir tvarioms maisto sistemoms remti. ES remia, be kita ko, priemones, kuriomis siekiama gerinti dirvožemio būklę ir optimaliau bei tvariau naudoti trąšas.

Komisija pripažįsta JT vadovaujamos Reagavimo į pasaulinę krizę maisto, energetikos ir finansų srityse grupės darbą ir kitas tarptautines iniciatyvas, pavyzdžiui, G7 Pasaulinį apsirūpinimo maistu aljansą, Raginimą imtis veiksmų ir FARM. Pagal šias iniciatyvas, be kita ko, įgyvendinamos priemonės, kuriomis siekiama spręsti trąšų stygiaus problemą, visų pirma užtikrinant rinkų atvirumą ir vengiant eksporto apribojimų, laikinai didinant trąšų gamybą stygiui kompensuoti, remiant trąšų inovacijas ir propaguojant metodus, kuriais siekiama kuo labiau padidinti trąšų naudojimo veiksmingumą.

Komisija dvišalėse derybose su strateginiais partneriais stiprina **daugiašalį požiūrį**. Pavyzdžiui, 2021 m. lapkričio mėn. kartu su Jungtinėmis Valstijomis įsteigtoje Bendradarbiavimo žemės ūkio klausimais platformoje sprendžiami tokie svarbūs klausimai, kaip patikimos informacijos apie pasiūlą ir paklausą tarptautinėse rinkose trūkumo, poreikio didinti augalų auginimo efektyvumą ir gerinti maisto medžiagų naudojimą, taip pat gamybos praktikos tobulinimo naudojant duomenis ir tikslųjį tręšimą. Komisija ir Kanada surengs bendrą renginį dėl tvaraus trąšų naudojimo, kuriame daugiausia dėmesio bus skiriama naudojimo optimizavimui ir naujų produktų kūrimui.

Komisija prisijungs prie 2022 m. birželio mėn. Didžiųjų ekonomikų forume paskelbtos iniciatyvos „Trąšos – pasaulinio masto uždavinys“ („*Global Fertiliser Challenge*“, GFC). Iniciatyva siekiama didinti pasaulio apsirūpinimo maistu saugumą ir mažinti žemės ūkyje išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, padedant mažinti tiekiamų trąšų trūkumą, visų pirma **geriau valdant maisto medžiagas, didinant trąšų naudojimo veiksmingumą, taikant alternatyvią ūkininkavimo praktiką ir naudojant alternatyvas mineralinėms trąšoms**. Šiuo metu identifikuojami konkretūs veiksmai, kuriais būtų prisidėta prie GFC tikslų.

Pasaulines trąšų rinkas paveikė ne tik Rusijos invazija, bet ir rinkų sutrikimai. Pagrindinės šalys gamintojos, kaip antai Rusija ir Kinija, nustatė eksporto apribojimus,

kurie padarė poveikį 20 proc. pasaulinės prekybos trąšomis (vertinant pagal maisto medžiagų dalį)²⁷. Bendradarbiaudama su savo partneriais ir tarptautinėmis organizacijomis, ES deda visas pastangas, kad išvengtų tokių prekybos apribojimų.

3.2. Parama šalims partnerėms: tvarus dirvožemio derlingumo valdymas ir ūkininkų gamybos pajėgumai

Pasaulyje vienam ariamosios žemės hektarui sunaudojamų mineralinių trąšų kiekiai labai skiriasi²⁸. Vieni iš pagrindinių svertų, kuriais grindžiamos ūkininkų gamybos ir atsparumo didinimo strategijos, – **įvairi žemės ūkio praktika**, vandens prieinamumas, pritaikytas mokymas ir kaimo konsultavimo tarnybų paslaugos, užtikrintos teisės į žemę, sąžiningos galimybės gauti kokybiškų sėklų ir galimybė gauti kreditą. Šie veiksniai labai svarbūs, ypač vietovėse, kuriose dėl dirvožemio degradacijos trąšų poveikis yra menkas.

Tokiomis aplinkybėmis pagal strategiją „Nuo ūkio iki stalo“ bei Biologinės įvairovės strategiją Komisija yra įsipareigojusi visame pasaulyje sudaryti sąlygas taikyti **naujoviškus metodus, kuriais grindžiamas integruotas dirvožemio derlingumo valdymas**, taikant įvairius konkrečioms vietovėms pritaikytus dirvožemio derlingumo sprendimus, padedančius tvariai didinti derlių. Įvairios žemės ūkio ekosistemos, didesnis dirvožemio organinių medžiagų kiekis ir geresnis maisto medžiagų ciklo valdymas padeda i) didinti atsparumą klimato kaitai, ii) švelninti klimato kaitą, daugiau anglies dioksido saugant dirvožemyje, ir iii) užtikrinti geresnę biologinės įvairovės išsaugojimą.

Nors kiekvienoje šalyje ne visiems ūkininkams daromas vienodas ir tokio paties masto poveikis, ES padeda savo partneriams mažinti priklausomybę nuo importuojamų trąšų ir priklausomybę nuo mineralinių trąšų investuojant į alternatyvas, įskaitant organines trąšas, taip pat į **tvarų žemės ūkį ir dirvožemio derlingumo valdymą**. Tai yra vienas iš pagrindinių šalių skatinamų nacionalinių maisto sistemų pertvarkos scenarijų, įgyvendinamų po 2021 m. JT aukščiausiojo lygio susitikimo maisto sistemų klausimais, elementų. Šiuo tikslu bus sukurtos kelios intervencinės priemonės, finansuojamos KVTBP²⁹ „Globali Europa“ lėšomis ir, be kita ko, 225 mln. EUR vertės naujosios Maisto ir atsparumo didinimo priemonės, skirtos Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų šalims, lėšomis, taip pat neseniai paskelbtos AKR valstybėms skirtos 600 mln. EUR paramos vystymuisi iš EPF rezervų paketo ir Maisto ir atsparumo didinimo priemonės finansinio paketo lėšomis. Visų pirma ES:

²⁷ IFPRI prekybos maisto produktais politikos sekimo priemonė, <https://www.ifpri.org/project/covid-19-food-trade-policy-tracker>.

²⁸ Nuo 20 kg/ha Užsachario regione iki 77 kg/ha Šiaurės Afrikoje, 125 kg/ha Šiaurės Amerikoje, 155 kg/ha Europoje, 171 kg/ha Lotynų Amerikoje ir 294 kg/ha Rytų Azijoje (2018 m., Pasaulio bankas).

²⁹ Kaimynystės, vystomojo ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė.

- sudarys palankesnes sąlygas dialogui ir dalijimuisi patirtimi, remis mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklą, visų pirma šalyse, kuriose naudojama daug trąšų ir (arba) neefektyviai naudojamos maisto medžiagos;
- glaudžiai bendradarbiaus su ūkininkų organizacijomis konkrečiose žemės ūkio vertės grandinėse ir joms sistemingai padės megzti ryšius su žemės ūkio mokslinių tyrimų organizacijomis ir privačiuoju sektoriumi, be kita ko, remdamasi programos „DeSIRA“ ir PKKKA+ portfeliais³⁰;
- skatins agroekologinius metodus, be kita ko, susijusius su konkrečiomis vertės grandinėmis ir pasėliais, ir tvarią žemės ūkio praktiką, kuri yra labai svarbi siekiant pagerinti ir išlaikyti dirvožemio derlingumą (metodus ir praktiką, susijusius su ankštiniais augalais ir augaliniais baltymais, antsejais, agrarine miškininkyste, mišriąja gyvulininkyste ir t. t.). Pavyzdžiui, tokie veiksmai pagal regioninę Maisto ir atsparumo didinimo priemonę, kurios vertė – 225 mln. EUR, bus patvirtinti Maroke, Tunise, Egipte, Jordanijoje, Libane ir Sirijoje;
- gerins smulkiųjų ūkininkų galimybę gauti trąšų ir efektyvų jų naudojimą, taikydama skaidrias ir tikslingas priemones (pvz., e. kuponus, bendro mokėjimo sistemas, mikrodozių taikymą siekiant didesnio efektyvumo), teikdama veiksmingas konsultavimo paslaugas (maisto medžiagų balanso apskaičiavimo, įvairių maisto medžiagų šaltinių sutelkimo klausimais) ir gerindama mineralinėms ir organinėms trąšoms skirtas viešųjų sąnaudų subsidijavimo programas;
- skatins nuolatinę strateginę partnerystę, visų pirma su CGIAR³¹, Tarptautiniu žemės ūkio plėtros fondu (IFAD) ir Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO), kad būtų stiprinamas tvarus dirvožemio derlingumo valdymas ir sudaromos palankesnės sąlygos taikyti agroekologinius metodus.

Kartu ES siekia toliau stiprinti savo **humanitarinę pagalbą maisto srityje**, kuri 2022 m. jau viršija 900 mln. EUR. Tai apytikriai 55 proc. daugiau nei praėjusiais metais ir beveik 80 proc. daugiau nei 2020 m. Lėšos bus naudojamos pažeidžiamų gyventojų apsirūpinimo maistu saugumui didinti ir mitybos būklei gerinti, pasirenkant skirtingus būdus, kurie priklausys nuo šalių ir regionų sąlygų (teikiant tiesioginę pagalbą maisto srityje natūra / grynaisiais pinigais, įskaitant daugiatakslę pagalbą grynaisiais pinigais, pagalbą mitybos srityje).

³⁰ „DeSIRA“ – Pažangių inovacijų plėtra žemės ūkio sektoriuje pasitelkiant mokslinius tyrimus. PKKKA+ – Pasaulinis kovos su klimato kaita aljansas plius.

³¹ Konsultacinė tarptautinių žemės ūkio tyrimų grupė.

3.3. Rinkos skaidrumas ir G20 Žemės ūkio rinkų informacinė sistema (AMIS)

ES toliau **skatins rinkos skaidrumą, kad būtų užtikrintas rinkų stabilumas** ir išvengta rinkos sutrikimų bei kainų šuolių. Komisija palankiai vertina G20 AMIS taikymo srities išplėtimą, į ją įtraukiant trąšų rinką, ir yra įsipareigojusi teikti visus reikiamus duomenis ir paramą AMIS sekretoriui. Todėl Komisija kartu su valstybėmis narėmis nagrinėja galimybes padidinti AMIS finansavimą.

3.4. Palankesnių sąlygų pasaulinei prekybai trąšomis sudarymas

Kaip nurodyta kovo 23 d. Komisijos komunikate, ES ir toliau agituos prieš priemones, kuriomis ribojamas arba draudžiamas trąšų eksportas. ES tęs glaudų bendradarbiavimą su kitomis šalimis tarptautiniuose forumuose (visų pirma PPO, G7, FAO), kovodama su prekybos apribojimais ar trąšų eksporto draudimais, ir užtikrins atvirą, skaidrią ir nuspėjamą prekybos aplinką. Šiuo atžvilgiu ES skatins veiksmus, kuriais didinamas su eksporto, be kita ko, trąšų, apribojimais susijęs skaidrumas, taip siekdama įgyvendinti įsipareigojimus, prisiimtus pagal deklaraciją dėl maisto stygiaus, dėl kurios susitarta paskutiniame PPO ministrų susitikime.

Nauji ir išplėsti logistikos maršrutai, nustatyti įgyvendinant **ES ir Ukrainos solidarumo koridorių iniciatyvą**, tapo esminiais Ukrainos žemės ūkio ir kitų sektorių eksporto koridoriais. Nuo rugpjūčio mėn. pagal tarpininkaujant Jungtinėms Tautoms įgyvendinamą **Juodosios jūros grūdų iniciatyvą** pavyko atnaujinti grūdų gabenimą iš Ukrainos Juodosios jūros uostų. Pagal abi iniciatyvas sudarytos sąlygos gegužės–spalio mėn. bendrai eksportuoti daugiau kaip 22 mln. tonų Ukrainos grūdų, aliejinių augalų sėklų ir susijusių produktų. Didelė dalis šių žemės ūkio prekių pasiekia šalis partneres, kurioms jų reikia.

Be to, ES **žemės ūkio maisto produktų ir trąšų sektoriams iš esmės netaiko prieš Rusiją nukreiptų ribojamųjų priemonių**³². Kadangi šios sankcijos nėra ekstrateritorinės, jos netaikomos ne ES įmonėms ar asmenims, kurie vykdo veiklą tik už ES ribų. Be to, jos suteikia galimybę ES veiklos vykdytojams arba per ES teritoriją siųsti rusiškas arba iš Rusijos eksportuojamas kalio trąšas į ES nepriklausančias šalis³³. Leidžiama teikti su tokiu siuntimu susijusį finansavimą arba finansinę paramą, taip pat teikti draudimo paslaugas. Be to, į ES sankcijas įtrauktos konkrečios nuostatos, kuriomis siekiama užtikrinti, kad su Rusijos žemės ūkio produktais, įskaitant trąšas, susiję sandoriai galėtų būti sklandžiai vykdomi. Šiuo tikslu Komisija paskelbė gaires, kad padėtų valstybėms narėms veiksmingai ir vienodai įgyvendinti ES sankcijas, nes tai itin

³² Vienintelis šiuo metu Rusijai taikomas apribojimas susijęs su tam tikrų kalio trąšų importu į ES, tačiau joms, remiantis ankstesniu suvartojimu, nustatyta didelė kvota. Su įvardytais asmenimis susijusios sankcijos taip pat yra svarbios.

³³ Tai nedaro poveikio valstybių narių galimybei imtis būtinų priemonių savo nacionalinio saugumo interesams apsaugoti.

svarbu žemės ūkio maisto produktų sektoriui. Be to, Komisija toliau glaudžiai bendradarbiauja su valstybėmis narėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, siekdama užtikrinti, kad kompetentingų institucijų gairės ir sankcijų įgyvendinimo procesas būtų skaidrūs ir nuoseklūs, kad pramonė galėtų išlaikyti veikiančias tiekimo grandines, visapusiškai laikydamosi ES sankcijų ir padėdama užtikrinti ūkininkams pakankamą trąšų kiekį. ES sankcijomis siekiama aiškaus tikslo: atgrasyti nuo Rusijos agresijos karo Ukrainoje ir į ją reaguoti. Dėl šios priežasties ES sankcijomis nustatomi apribojimai kai kuriems pagrindiniams ekonomikos sektoriams, siekiant neleisti gauti daug pajamų Rusijos karo mašinai finansuoti, ir išaldomas karą remiančių asmenų ir subjektų turtas. Tačiau, priešingai nei teigia Rusijos propaganda, šie tikslai nėra nesuderinami su apsirūpinimo maistu saugumu.

3.5. Įperkamumo klausimo sprendimas didinant fiskalinę erdvę

Dėl didesnių maisto ir trąšų importo kainų, maisto importuotojų tiekimo grandinių sutrikimų ir kai kurių maisto eksportuotojų prarandamų pajamų didėja tam tikrų ES nepriklausančių šalių skubūs **mokėjimų balanso poreikiai**. Parama pažeidžiamoms šalims, kurių importo sąskaitos padidėjo, bus suteikta pasinaudojant ES 100 mln. EUR vertės įnašu į TVF Skurdo mažinimo ir augimo patikos fondą ir jo sverto poveikiu. TVF neseniai pradėjo įgyvendinti finansavimo įvykus sukrėtimui maisto srityje liniją. ES remia šią liniją savo įnašu į TVF Skurdo mažinimo ir augimo patikos fondą, nes jis padeda AKR valstybėms (daugiausia mažų pajamų šalims) gauti lengvatines paskolas maisto krizės padariniams sušvelninti. Be to, ES paramą, be kita ko, mokėjimų balansui stabilizuoti pietinėse kaimyninėse šalyse, teiks pagal naują 225 mln. EUR vertės Aprūpinimo maistu saugumo ir atsparumo didinimo priemonę. Ši parama turėtų būti toliau teikiama ir 2023 m.

3.6. Partnerystės ryšių su tarptautinėmis finansų įstaigomis stiprinimas

ES ieškos būdų, kaip stiprinti partnerystės ryšius ir plėtoti **novatoriškas ir tvarias investicijas žemės ūkio sektoriuje**, tuo tikslu kaip visapusišką Europos komandos atsaką stiprindama bendradarbiavimą su tarptautinėmis finansų įstaigomis pagal strategiją „Global Gateway“ ir, be kita ko, pasinaudodama „Europos darnaus vystymosi fondo +“ (EDVF+) atviros struktūros investicijų į žemės ūkį linija. EDVF+ remia klimato kaitos atžvilgiu pažangias žemės ūkio sistemas ir vertės grandines. ERPB portfelis jau apima dideles investicijas į privatų žemės ūkio verslo sektorių. Europos investicijų bankas suteiks Tarptautiniam žemės ūkio plėtros fondui (IFAD) 500 mln. EUR lengvatinę paskolą investicijoms, kuriomis skatinama tvari žemės ūkio gamyba ir didinamas atsparumas, finansuoti.

3.7. Strateginė komunikacija ir kova su dezinformacija

Komisija, atsižvelgdama į supratimo problemas ir nuogąstavimus šalyse partnerėse, intensyviau daugiašaliu, regioniniu ir šalių lygmenimis, be kita ko, per ES delegacijas bendrai informuos apie jos pastangas trąšų srityje. Be to, ES toliau stebės Rusijos manipuliavimą informacija ir kišimosi veiklą, kuriais siekiama atsakomybę už apsirūpinimo maistu krizę nukreipti nuo jos agresijos karo prieš Ukrainą, ir su jais kovos, be kita ko, naudodamasi ES viešaisiais kanalais, pavyzdžiui, „EUvsDisinfo“, ir bendradarbiaudama su panašiai mąstančiais partneriais, pvz., G7 ir NATO.

4. IŠVADA

Trąšos yra svarbios ES ir visame pasaulyje užtikrinant nuolatinę maisto produktų ir pašarų gamybą. Dėl priklausomybės nuo riboto tiekėjų skaičiaus, įskaitant Rusiją, o dabar dar ir dėl didelių dujų kainų bei Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą kyla pavojus trąšų pakankamumui ir įperkamumui, o dėl to – apsirūpinimo maistu saugumui, ypač pažeidžiamiausiose pasaulio šalyse.

Todėl, siekiant remti ūkininkus ir trąšų gamintojus, reikia imtis trumpalaikių priemonių. Jos apima rinkos skaidrumo didinimą, gamintojams ir ūkininkams naudingas pagalbos priemones (valstybės pagalbą ir ES finansavimą, pavyzdžiui, pagal BŽŪP strateginius planus), rinkos priemones pagal žemės ūkio rezervo priemonę, trąšų tiekimo šaltinių įvairinimą, dujų tiekimo saugumo užtikrinimo ir dujų kainų ribojimo priemones ir kartu – tvarios žemės ūkio praktikos, kurią taikant geriau naudojamos trąšos ir mažinama priklausomybė nuo jų, rėmimą. Tokios priemonės turėtų ir toliau atitikti ilgalaikius ES žaliojo kurso ir su juo susijusių strategijų tikslus.

ES tęs bendradarbiavimą su valstybėmis narėmis, Europos plėtros bankais, tarptautinėmis organizacijomis, šalimis partnerėmis ir kitais pagrindiniais subjektais, kad sušvelnintų sumažėjusio trąšų įperkamumo poveikį apsirūpinimo maistu saugumui pasaulyje ir užtikrintų efektyvesnę trąšų naudojimą. ES prisijungė prie naujų tarptautinių iniciatyvų, pavyzdžiui, prie iniciatyvos „Trąšos – pasaulinio masto uždavinys“ („Global Fertiliser Challenge“), stiprina partnerystę su tarptautinėmis finansų įstaigomis ir toliau skatins įgyvendinti priemones, kuriomis užtikrinamas pasaulinės rinkos skaidrumas ir vengiama eksporto apribojimų.

Vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu svarbi su trąšų tiekimu ir aplinka bei klimatu susijusių problemų sprendimo dalis – perėjimo prie tvaraus trąšų naudojimo ir tvarių alternatyvų mineralinėms trąšoms naudojimo rėmimas. Būsimos pagrindinės papildomos priemonės – parama maisto medžiagų perdirbimui iš atliekų srautų ir žaliojo amoniako gamybos masto didinimui. Tai bus naudinga ūkininkams, aplinkai ir klimatui ir kartu padės sumažinti ES priklausomybę nuo trąšų, gaminamų naudojant iškastinį kurą. Kartu su šiomis priemonėmis turėtų būti toliau įgyvendinami tokie veiksmai, kaip rinkos skaidrumo didinimas, importo šaltinių įvairinimas ir rinkos apribojimų prevencija, ir veiksmai, kuriais siekiama užtikrinti įperkamą energiją ir saugų jos tiekimą.

Laikantis šio požiūrio taip pat suteikiama galimybių ES šalims partnerėms. ES joms teiks pagalbą propaguodama mineralinėms trąšoms alternatyvius sprendimus, grindžiamus tvariu dirvožemio derlingumo valdymu.

Dabartinė krizė – tai galimybė sparčiau pereiti prie tvaraus žemės ūkio ir tvarios maisto sistemos, panaikinant nederamą priklausomybę nuo sintetinių trąšų ir kartu užtikrinant tinkamą įperkamą trąšų tiekimą ES ir pasaulio ūkininkams.